

بررسی ویژگی‌های روانی، اعتبار و ساختار عاملی سیاهه هوش‌بهر هیجانی بار - ان^a

Examining the Validity, Reliability and Factor Structure of the Bar-On Emotional Quotient Inventory^a

Maryam Shoja Heydari, M.Sc. *
Mohammad Javad Liyaghatdar, Ph.D.,
Seyyed Ebrahim Mirshah Jafari, Ph.D.,
Omid Isanejad, M.Sc.

مریم شجاع‌حیدری^{aa}
دکتر محمد جواد لیاقت‌دار^{aa}
دکتر سید ابراهیم میرشاه‌جعفری^{aa}
امید عیسی‌نژاد^{aa}

Abstract

This study aims to investigate the validity, reliability and factor structure of the Bar-On, EQ test, in college students. The sample consisted of 2611 students randomly chosen in two stages out of all B.A. college students at the University of Isfahan (Iran). The instruments used in this study consisted of Bar-On EQ Test, Satisfaction with life Questionnaire and Psychological Well-Being Questionnaire. Data was analyzed using the confirmatory factor analysis and the regression analysis. The results showed that the Cronbach's Alpha and split-half, coefficient for 130 items of the EQ test were 0.89 and 0.86, respectively. Also the 5-factor structure suggested by the constructor was not confirmed and the results showed that there were positive correlations between EQ, satisfaction with life, and psychological well-being. The findings showed that the 6-factor structure in our statistical universe had optimal fitness and is valid enough. It is suggested that this questionnaire can be used for clinical purposes and to discover growth and promotion factors.

Keywords: emotional intelligence, validity, reliability, confirmatory factor analysis

چکیده

این پژوهش با هدف تعیین روانی، اعتبار و ساختار عاملی سیاهه هوش‌بهر هیجانی بار-ان در دانشجویان انجام شد. حجم نمونه شامل 2611 نفر بود که در دو نوبت از میان دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه اصفهان به شیوه تصادفی انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل «سیاهه هوش هیجانی بار-ان» و «پرسشنامه رضایت از زندگی» و «پرسشنامه سلامت روانشناختی» بود. برای تحلیل اطلاعات از تحلیل عاملی تاییدی و تحلیل رگرسیون استفاده شد. نتایج نشان داد که میزان آلفای کرونباخ و ضریب دو نیمه سازی برای 130 گویه از سیاهه هوش هیجانی به ترتیب 0/89 و 0/86 به دست آمد. همچنین ساختار 5 عاملی پیشنهاد شده توسط سازنده تایید نشد و نتایج نشان داد که سیاهه هوش هیجانی بار-ان دارای ساختار 6 عاملی است. نتایج نشان داد که بین هوش هیجانی و رضایت از زندگی و سلامت روانشناختی رابطه مثبت وجود دارد. در مجموع یافته‌ها نشان داد که ساختار 6 عاملی در جامعه پژوهش برازش بهینه دارد و از اعتبار کافی برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: هوش هیجانی، روانی، اعتبار، تحلیل عاملی تاییدی.

^a Faculty of Education and Psychology, Esfahan University, I.R. Iran.
* Email: farhangmad@gmail.com

^a دریافت مقاله: 1389/8/13 تصویب نهایی: 1390/3/8
^{aa} دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان

● مقدمه

«هوش هیجانی» یکی از مهمترین متغیرهایی است که نقش عمده‌ای در تبیین عملکرد و موفقیت افراد در زمینه‌های مختلف دارد و به گمان بسیاری از پژوهشگران و نظریه‌پردازان این حیطه، سهم هوش هیجانی در تبیین موفقیت افراد بیش از توانایی‌های شناختی یا IQ است (گلمن، 1995؛ بار - ان، 2005).

از شروع مفهوم سازی هوش هیجانی توسط مایر و سالوی (1990)، گستره‌ای از مدلها و سنجه‌های متفاوت از هوش هیجانی ارائه شد که بر اساس ساختار نظری و شیوه سنجش از هم متمایز می‌شوند (پترایدز و فارنهام، 2002؛ پالمر، مانوکا، کیگناک و استاف، 2005). در مجموع این در دو طبقه جای می‌گیرند که عبارتند از مدل‌های توانایی یا استعداد و مدل‌های آمیخته یا چند وجهی (پالمر و همکاران، 2003؛ ونروی السونو و وایوزاران، 2005). مدل‌های توانایی هوش هیجانی را توانایی‌های ذهنی در هم تنیده‌ای می‌دانند که بخشی از هوش عمومی و تفکر منطقی هستند که با عواطف در ارتباطند و پردازش اطلاعات هیجانی را بر عهده دارند و به مثابه هوش کلاسیک (IQ) تلقی می‌شوند (میر، کروسو و سالوی، 2000)؛ مدل‌های آمیخته هوش بهر هیجانی مانند مدل بار-ان (1997)، آن را به صورت آمیزه‌ای از قابلیت‌ها، حالات و صفات شخصیتی مرتبط با هیجان‌ات مفهوم‌سازی نموده‌اند. بر این اساس سنجه‌های مرتبط با هوش هیجانی نیز در دودسته‌اند. سنجه‌های خودگزارشی هوش بهر هیجانی و سنجه‌های مبتنی بر عملکرد (یا عینی یا رفتارسنج). سنجه‌های مرتبط با مدل‌های توانایی مانند «مقیاس فراخلق»¹ (TMMS؛ سالوی، میر، گلدمن، توروی و بالافی، 1995) بیش از آن که بر ظرفیت‌ها و توانایی‌های واقعی افراد متمرکز باشند بر «نظر افراد در مورد توانایی خودشان» تأکید دارند (میر، سالوی و کروسو، 2000؛ بشارت، 2007).

سنجه‌های مرتبط با مدل‌های آمیخته مانند «سیاهه» بهره هیجانی بار-ان (بار-ان، 1997) که معروفند به مدل‌های آشنیان شده در شخصیت، رفتار را در سازگاری با موقعیتهای مختلف می‌سنجد (پترایدز و فارنهام، 2000). با نگاه کارکردگرایی به این دو دسته مدل، می‌توان گفت که مفهوم سازی بر اساس مدل توانایی، سازه‌ای به دست می‌دهد که چندان قابل ارتقا نیست و در طول عمر از اعتبار نسبی برخوردار است. در

نتیجه در دیدگاه مدل‌های توانایی، هوش هیجانی تنها برای بررسی‌های توصیفی و پیش‌بینی هماینها قابلیت کاربرد دارد و می‌تواند سازه‌ای قابل اعتماد در برآورد سایر سازه‌ها یا پیش‌بینی عملکرد فرد باشد. ولی از این حیث که بتوان آن را ارتقا داد یا مداخله‌ای در زمینه جهت دادن به آن انجام داد، چندان قابلیت دستکاری و ارتقا ندارد. در مقابل در مفهوم سازی بر اساس مدل‌های آمیخته، برنامه‌های ارتقا و جهت دهی برای هوش هیجانی پیشنهاد شده است. در واقع در پژوهشها و مداخلاتی که مدعی تغییر در میزان هستند، این سازه بر اساس مدل‌های آمیخته مفهوم سازی شده است. بر اساس این مدل‌ها، هوش بهر هیجانی تا دهه چهارم و پنجم عمر قابلیت افزایش دارد. همچنین درمانگران می‌توانند با آموزش این مهارتها، میزان هوش بهر عاطفی را افزایش دهند. به نظر می‌رسد مفهوم سازی بر اساس مدل‌های آمیخته مفیدتر از مدل‌های توانایی باشد.

معروفترین رویکرد مدل «هوش هیجانی بار - ان» (1997) شامل 15 مؤلفه است که بر اساس ادبیات سلامت روانی، 15 حیطه کارکردی بهزیستی ذهنی را نشان می‌دهد که مشتق از روانشناسی مثبت است. این 15 مؤلفه عبارتند از «خودآگاهی هیجانی»^۲ (ES)، «ابرازگری»^۳ (AS)، «خودپنداشت»^۴ (SR)، «خودشکوفایی»^۵ (SA)، «استقلال»^۶ (IN)، «همدلی»^۷ (EM)، «مسئولیت پذیری»^۸ (RE)، «روابط بین فردی»^۹ (IR)، «واقعیت سنجی»^{۱۰} (RT)، «انعطاف پذیری»^{۱۱} (FL)، «حل مسئله»^{۱۲} (PS)، «مدیریت عواطف»^{۱۳} (ST)، «مهارت‌تکانه»^{۱۴} (IC)، «خوش بینی»^{۱۵} (OP) و «شادمانی»^{۱۶} (HA).

بر اساس مدل بار - ان (1997)، این 15 مؤلفه، در 5 مؤلفه گسترده‌تر قرار می‌گیرند. بعد اول عبارتست از «هوش هیجانی درون فردی» که نشانگر مهارتها، ظرفیت‌ها و توانایی‌های درونی خود فرد است مانند مؤلفه‌های (استقلال، خودشکوفایی، خودپنداشت، ابرازگری و خودآگاهی هیجانی). بعد دوم «هوش هیجانی بین» (EReq) است که نشانگر عملکرد و مهارت‌های بین فردی است مانند مسئولیت پذیری، روابط بین فردی و همدلی است. بعد سوم «هوش هیجانی، انطباق پذیری» است که نشانگر توانایی پاسخگویی مؤثر به ویژگیهای و نیازهای محیطی و مقابله‌ی مؤثر با موقعیتهای مسئله‌زا است شامل انعطاف پذیری، واقعیت سنجی و حل مسئله است. بعد چهارم «هوش مدیریت هیجان» (SMeq) است که نشانگر توانایی مدیریت و مقابله مؤثر با تنش و

تئیدگی است شامل مهار تکانه و مدیریت عواطف است و بعد پنجم «هوش هیجانی خلاق عمومی» (GMeq) است که نشانگر توانایی لذت بردن از زندگی و تداوم نگرش و خلق مثبت است (شامل OP:HA). این پنج عامل نیز به لحاظ نظری به یک عامل عمومی بنام «هوش بهر هیجانی» (EI) مرتبطند. بر اساس این مدل «هوش هیجانی» این گونه تعریف می‌شود: «توانایی، ظرفیت‌ها و مهارت‌های غیرشناختی که بر توانایی فرد برای انطباق و مقابله کارآمد با فشارها و ویژگیهای محیطی تأثیر می‌گذارد» (بار-ان؛ 1987). همچنین 15 عامل مذکور نیز «عاملهای شبه شخصیتی» و غیرشناختی هستند که با گذشت زمان رشد می‌کنند، در سراسر زندگی تغییر می‌کنند و این قابلیت را دارند که از طریق آموزش و مداخله ارتقا یابند.

«سیاهه هوش هیجانی بار-ان» برای سنجش هوش هیجانی بر اساس مدل بار-ان ساخته شده است و بر همین اساس شامل 15 خرده مقیاس است که در 5 مقیاس رتبه دوم خلاصه شده‌اند که این 5 مقیاس نیز در یک عامل کلی به نام هوش بهر هیجانی قرار گرفته است. اگر چه این سیاهه بیشتر در تحقیقاتی به کار رفته که مداخله‌ای بوده اند و برای ارزیابی پیامد، کاربری داشته است، ولی در مواردی در تحقیقات توصیفی نیز به عنوان ابزار سنجش متغیرهای پیش بینی یا ملاک، مورد استفاده قرار گرفته است. در مدل پالممر (2003) در مورد بررسی ساختار عاملی سیاهه هوش هیجانی بار-ان نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و در پی آن تحلیل عاملی تاییدی به منظور بررسی اعتبار عاملهای کشف شده، ساختار 6 عاملی مرتبه دوم را نشان داد که نسبت به مدل 5 عاملی مرتبه دوم بار-ان از شاخص‌های برازش بهتری برخوردار است و با نمونه بزرگتری برازش شده است.

در پژوهش معینی‌کیا و زاهد بابلان (2010) و شجاع حیدری (1388) سیاهه هوش هیجانی بار-ان برای سنجش هوش هیجانی و بررسی رابطه‌ی آن با موفقیت تحصیلی مورد استفاده قرار گرفته است. میزان آلفای کرونباخ برای این سیاهه در جامعه ایرانی 0/93 گزارش شده و موفقیت تحصیلی را پیش‌بینی نموده است. پژوهش همتی، میلز و کروئر (2004) روایی سیاهه هوش هیجانی بار-ان را در جمعیت مجرم بررسی نموده و نشان داده که این سازه هیچ ارتباطی با سن ندارد و تنها رابطه بسیار ضعیفی با هوش بهر دارد و رابطه منفی بالایی با افسردگی، ناامیدی و مؤلفه‌های آسیب روانی دارد.

در پژوهش حکیم جوادی و اژه‌ای (1383) به بررسی رابطه کیفیت دلبستگی و هوش هیجانی در دانش آموزان تیزهوش و عادی پرداخته شده است. یافته‌های این پژوهش که با استفاده از سیاهه هوش هیجانی بار-آن انجام شده است نشان داد که کیفیت روابط با والدین و همسالان با میزان هوش هیجانی رابطه دارد. با توجه به اینکه مدل بار-آن (1997) بر اساس رویکرد آمیخته به هوش هیجانی ارائه شده، سیاهه وی می‌تواند ابزاری کارا برای اهداف پژوهشی و به ویژه بالینی باشد. لذا این پژوهش با هدف بررسی ساختار عاملی و روایی و اعتبار سیاهه هوش هیجانی بار-آن صورت گرفت. از آنجایی که طبق پژوهش‌های قبلی (همتی، میلز و کرومر، 2004) نمرات این سیاهه با مولفه‌های آسیب روانی و ناامیدی و افسردگی ارتباط دارد به منظور بررسی روایی (همزمان) آن، «پرسشنامه سلامت روانشناختی» و «پرسشنامه رضایت از زندگی» مورد استفاده قرار گرفت.

● روش

روش پژوهش توصیفی و از نوع زمینه‌یابی است. «جامعه آماری» این تحقیق کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی 1387-1388 بود. حجم نمونه 2611 نفر بود. به این صورت که در مرحله اول 1350 نفر و در مرحله دوم 1350 نفر انتخاب شد. حجم نمونه بر اساس جدول هو و بنتلر (1999) برآورد شد (برای شرایط RMSEA کمتر از 0/05 با حداقل خطاهای نوع I و II). انتخاب نمونه دوم به منظور بررسی اعتبار و ثبات مدل به دست آمده از مرحله اول صورت گرفت. از آنجایی که یافته‌های مرحله اول تا حدودی با یافته‌های بار-آن (1997) در مورد ساختار سیاهه هوش هیجانی بار-آن متفاوت بود، به منظور اطمینان از ساختار به دست آمده مجدداً نمونه‌گیری صورت گرفت و ثبات مدل مورد ارزیابی قرار گرفت. نمونه پژوهش از میان دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه اصفهان به شیوه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. بدین صورت که از روی لیست 10794 نفر از دانشجویان کارشناسی دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی 1387-1388، تعداد 1350 نفر به صورت طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب شدند. از مجموع دو مرحله، پرسشنامه‌های 2611 نفر از 2700 نفر باقی ماند. برای انجام عملیات آماری نرم‌افزار SPSS 15 و Lisrel 8/8 به کار

گرفته شده است. ابزار پژوهش شامل سیاهه هوش هیجانی، پرسشنامه سلامت روانشناختی و پرسشنامه رضایت از زندگی بود.

«سیاهه هوش هیجانی»^{۱۷} توسط بار- آن (1997) و بر اساس نظریه وی در مورد هوش هیجانی ساخته شده است. این سیاهه شامل 133 سؤال و 15 خرده مقیاس است که در 5 مقیاس بزرگتر (مرتب به دوم) قرار می‌گیرند. این سیاهه خود گزارشی دارای کفایت بین موقعیتی اجتماعی و هیجانی است (بار- آن، 2000). میزان آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های آن توسط سازنده آن بین 0/69 برای مسئولیت پذیری تا 0/86 برای خودپنداشت بدست آمده است. میزان ثبات نمرات سیاهه با روش بازآزمایی با فاصله‌ی 1 ماه همبستگی 0/86 و یا فاصله 4 ماه همبستگی 0/75 نشان داده است. همچنین رابطه مثبت بین نمرات آن با «پرسشنامه کیفیت زندگی» (KQLQ؛ کیرک کالیدی^{۱۸}، 1995؛ $r = /41$)، فرهنگ‌پذیری (SAS؛ مارین، سابوگال، مارین، اوتروسابوگال و پوکس ستابل، 1987؛ $r = 0/34$) و رضایت و عملکرد شغل (SCQ، واگنر و موریس، 1975؛ $r = 0/51$) بدست آمده است (به نقل از پالمز، 2003). اعتبار آزمون در ایران به روش باز آزمایی با فاصله‌ی 1 ماه 0/73 بوده است (دهشیری، 1382) و میزان همسانی درونی آن به روش آلفای کرونباخ 0/73 (باریاری، مرادی و یحی‌زاده، 1386) بوده است.

«پرسشنامه سلامت روانشناختی»^{۱۹} (P W B) توسط ریف^{۲۰} (1989) ساخته شده و تا سال 2000 مورد بررسی و تکمیل قرار گرفته است. این پرسشنامه دارای 6 محور شامل خودکاو، تسلط بر محیط، رشد شخصی، ارتباط مثبت با دیگران، هدفمندی در زندگی و پذیرش خود است که بر یک مقیاس 6 درجه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق نمره گذاری می‌شود. میزان همسانی درونی آن به روش آلفای کرونباخ توسط سازنده آن 0/80 گزارش شده است. در ایران در پژوهش نیکنام (1382) فرم 55 سؤالی بدست آمد که میزان آلفای کرونباخ آن 0/90 بدست آمد همین مقدار برای فرم 55 سؤالی در پژوهش باریاری، مرادی و یحی‌زاده (1386) 0/92 بدست آمده است.

«پرسشنامه رضایت از زندگی»^{۲۱} (SWLS) توسط داینر، امانز و لارسن (1985) تهیه شده است. با استفاده از این پرسشنامه آزمودنیها نشان می‌دهند که تا چه اندازه از زندگی خود راضی هستند و تا چه اندازه زندگی خود را با زندگی آرمانی نزدیک

می‌دانند. پاسخها بر اساس طیف 7 گزینه از کاملاً مخالف (1) تا کاملاً موافق (7) نمره گذاری می‌شوند. در ایران در پژوهش بیانی، کوچکی و گودرزی (1387) اعتبار این مقیاس به روش آلفای کرونباخ، دونیمه کردن و بازآزمایی با فاصله یک ماه در میان دانشجویان به ترتیب 0/83، 0/75 و 0/69 بدست آمده است.

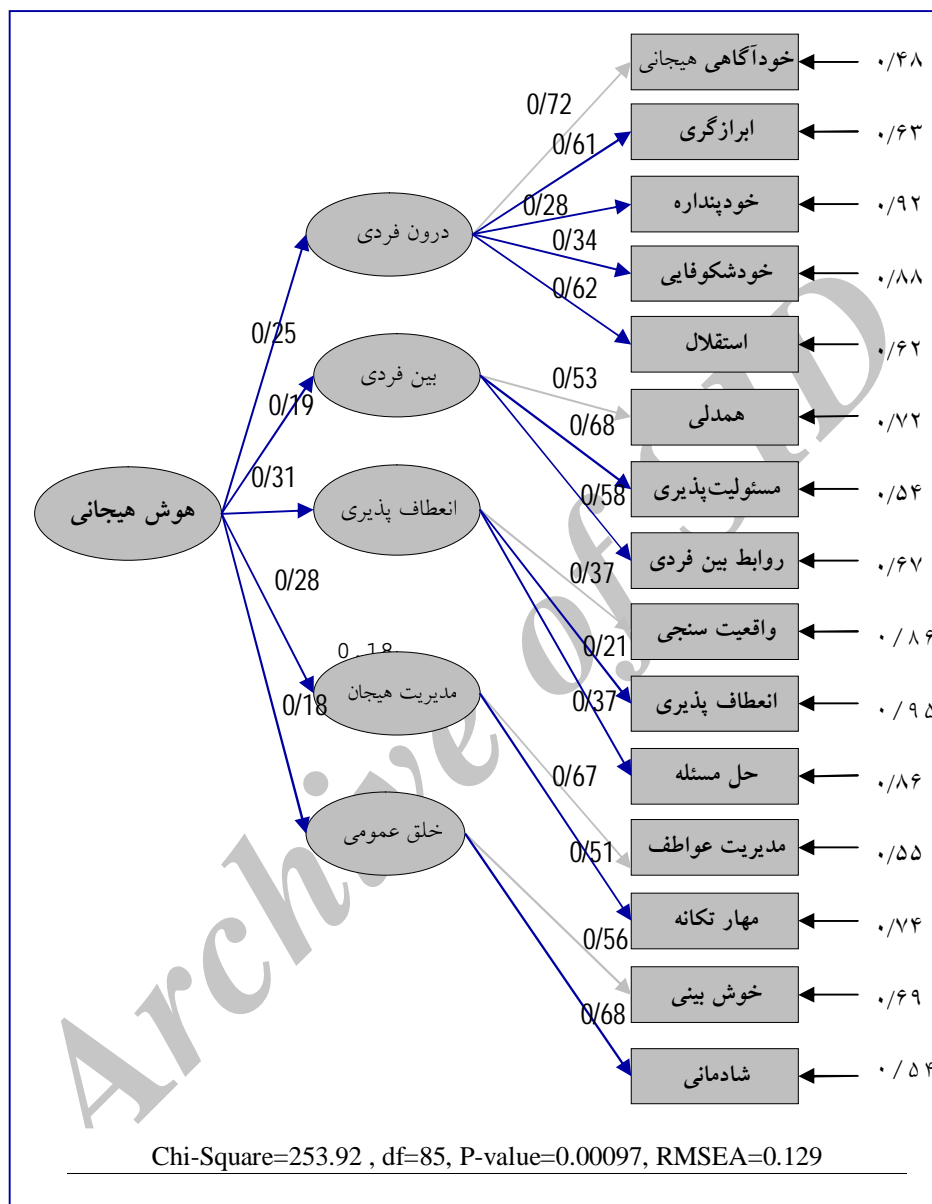
● یافته‌ها

i بررسی ویژگیهای توصیفی گویه‌های سیاهه نشان داد که میانگین نمرات هوش هیجانی 411/64 و انحراف معیار آن 42/21 و همبستگی نمرات گویه‌های آن با نمره کل بین 0/21 تا 0/89 و میزان آلفا با حذف مواد 28، 36 و 99 برای گویه‌ها بین 0/63 تا 0/88 و میزان آلفای کل سیاهه 0/89 به دست آمد. همچنین میزان اعتبار آن به روش دونیمه سازی 0/86 به دست آمد. سه ماده مذکور با دلیل همبستگی نزدیک به صفر با نمره کل، از تحلیل کنار گذاشته شدند.

جدول 1. شاخص‌های برازندگی مدل 5 عاملی و 6 عاملی ساختار سیاهه هوش هیجانی بار - ان

مدل‌ها	X^2	$ X^2_{diff} $	Df	GFI	AGFI	CFI	RMSEA	NNFI
مدل 5 عاملی	253/92	-	85	0/86	0/85	0/91	0/12	0/89
مدل 6 عاملی	114/39	139/53	113	0/95	0/94	0/97	0/02	0/96

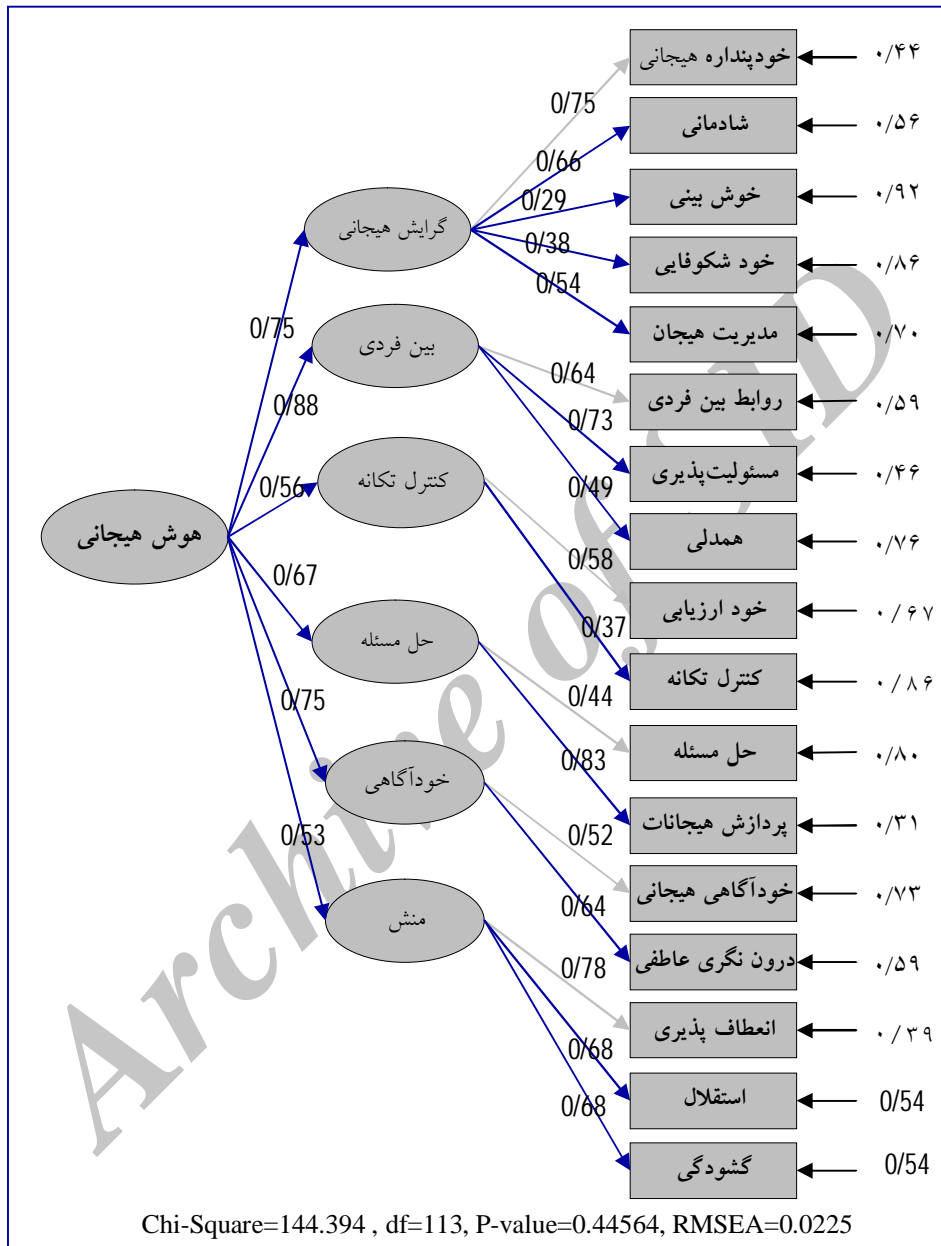
شاخص‌های برازش مربوط به مدل 5 عاملی بار - آن و مدل 6 عاملی پالمر و مقایسه هر دو در جدول 1 آمده است. همانگونه که مشاهده می‌شود شاخص‌های برازش مدل 5 عاملی بار - آن نشان می‌دهد که مقدار GFI 0/86 و مقدار CFI برابر با 0/91 و مقدار RMSEA برابر با 0/12 بدست آمده است. بر این اساس شاخص برازش مدل 5 عاملی نزدیک به مقادیر مورد توافق است ولی بهینه نیست. در مدل 6 عاملی پالمر مقدار شاخص نیکویی برازش GFI برابر با 0/95، شاخص برازش تطبیقی (CFI) برابر با 0/97 و ریشه میانگین مجذورات خطاهای بر آورد (RMSEA) 0/02 بدست آمده است و تفاضل مجذور خی 139/53 است که با 28 درجه آزادی معنی دار است ($p < 0/001$). بنابراین مدل 6 عاملی در جامعه آماری پژوهش از برازش بهتری برخوردار است. شاخص‌های اصلاح پیشنهاد شده توسط نرم افزار به لحاظ نظری قابل

شکل 1. مدل عاملی مرتبه دوم و ضرایب مسیر معیار برای مدل 5 عاملی بار-ان (1997)

توجیه نیستند. ضرایب مسیر استاندارد برای مدل 5 عاملی بار-ان در شکل 1 آمده است. در این مدل وزن حل مسئله بر انعطاف پذیری، و وزن خودپنداشت و خودشکوفایی بر عامل درون فردی معنی دار نیست ($|T| < 1.96$).

شکل 2. مدل عاملی مرتبه دوم و ضرایب مسیر معیار برای مدل 6 عاملی پالمر (2003)

شکل 2 ضرایب مسیر معیار (بارهای عاملی) را به ازای هر عامل در مدل 6 عاملی مرتبه دوم نشان می‌دهد. در این مدل تمام مقادیر معنی‌دار هستند. کمترین مقدار قدر مطلق T برابر با 3,08 مربوط به وزن حل مسئله (عامل مرتبه اول) بر هوش هیجانی و

بیشترین آن برابر با 47,16 مربوط به وزن درون‌نگری عاطفی بر خودآگاهی هیجانی است.

بر اساس مطالعه مرحله اول مدل 6 عاملی مرتبه دوم پالمر (2003) در مورد ساختار سیاهه هوش هیجانی بار-ان برآزش بهتری نسبت به مدل 5 عاملی بار-ان نشان داد. از آنجایی که این سیاهه تا کنون در مطالعات داخلی با ساختار 15 عامل مرتبه اول و در مطالعات خارجی با 15 عامل مرتبه اول و 5 عامل مرتبه دوم که توسط بار-ان ارائه شده بود، مورد استفاده قرار گرفته است در نتیجه به منظور بررسی ثبات و اعتبار مدل 6 عاملی پالمر در جامعه پژوهش، مدل مجدداً با نمونه دوم با حجم 1310 نفر اجرا شد و مجدداً تحلیل عاملی تاییدی صورت گرفت. نتایج حاصل از تحلیل عاملی تاییدی دوم در جدول 2 آمده است. همانگونه که مشاهده می‌شود شاخص‌های برآزش همچنان در سطح بهینه هستند و مدل 6 عاملی از ثبات خوبی برخوردار است و اعتبار مدل مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول 2. شاخص‌های برآزش مجدد مدل عاملی تاییدی برای بررسی اعتبار مدل 6 عاملی

مدل‌ها	X ²	df	GFI	AGFI	CFI	RMSEA
مدل 6 عاملی	114/39	113	.96	0/95	0/97	0/02

i به منظور بررسی اعتبار همگرایی سیاهه، ارتباط عامل‌های استخراج شده با نمرات پرسشنامه رضایت از زندگی و پرسشنامه بهزیستی روانشناختی بررسی شد. جدول 3 میزان همبستگی ساده عامل‌های مرتبه دوم سیاهه هوش هیجانی بار-ان (Bar-On EQi) را با بهزیستی روان‌شناختی و رضایت از زندگی نشان می‌دهد. بالاترین میزان همبستگی مربوط به رابطه بین خودآگاهی هیجانی با رضایت از زندگی ($r=0/56$) و کمترین میزان همبستگی مربوط به رابطه مهارت‌کانه با رضایت از زندگی است ($r=0/23$) و تمام مقادیر به دست آمده معنی‌دار هستند ($p < 0/01$).

جدول 3. ماتریس همبستگی هوش هیجانی و ابعاد آن با بهزیستی روانشناختی و رضایت از زندگی

متغیرها	هوش هیجانی	گرایش هیجانی	روابط بین فردی	کنترل تکانه	حل مسئله	خودآگاهی هیجانی	منش
بهزیستی روانشناختی	0/47**	0/33**	0/28**	0/51**	0/49**	0/33**	0/29**
رضایت از زندگی	0/55**	0/31**	0/48**	0/23**	0/34**	0/56**	0/47**

$p < 0/01$

جدول 4 نتایج برازش مدل رگرسیونی را نشان می دهد. همانگونه که مشاهده می شود ضریب تبیین چندگانه تعدیل شده برای پیش بینی بهزیستی روانشناختی بر اساس مدل 6 عاملی 0/35 و برای پیش بینی رضایت از زندگی 0/26 است.

جدول 4. نتایج برازش مدل رگرسیونی برآورد سلامت روانشناختی و رضایت از زندگی بر اساس مولفه های هوش

هیجانی

متغیر ملاک	R	R ²	ΔR^2	F	p
بهزیستی روانشناختی	0/61	0/37	0/35	5/43	0/001
رضایت از زندگی	0/52	0/27	0/26	4/64	0/001

● بحث و نتیجه گیری

i هدف اصلی پژوهش «بررسی اعتبار و روایی ساختار عاملی نسخه فارسی سیاهه هوش هیجانی بار- آن در جامعه ایرانی» بود. نتایج نشان داد اعتبار سیاهه در جامعه ایرانی کفایت می کند.

i بررسی ساختار عاملی نشان داد که داده های حاصل از این سیاهه در جامعه پژوهش قابلیت تایید مدل 5 عاملی بار- آن را ندارد. از این حیث یافته های این پژوهش با یافته های بار- آن (1997) و دهشیری 1382 همخوانی ندارد. ولی عامل عمومی با مدل بار- آن هماهنگ است. به نظر می رسد از آنجایی که متغیرهای فرهنگی در نحوه ابراز هیجان ها و برداشت از عواطف دخیل باشد، می توان انتظار داشت ویژگی های ساختار هوش هیجانی نیز متفاوت باشد. چرا که در بعضی موارد ابراز هیجانان در شکل مرسوم در جامعه غربی در ایران می تواند نشانگر اساعه ادب و یا خودمحوری تلقی و یا در برخی موارد اجتناب از ابراز عواطف نشانگر حلم و بردباری و ارزش تلقی می شود.

i یافته ها نشان داد که «سیاهه هوش هیجانی» دارای ساختاری 6 عاملی است. از این حیث این یافته ها با نتایج حاصل از پژوهش پالمرو و همکاران (2003) همسو است. در پژوهش پالمرو و همکاران (2003) ابتدا تحلیل عاملی تاییدی CFA نتوانست مدل 5 عاملی را تایید کند و سپس تحلیل اکتشافی مدل 6 عاملی بدست داد که نتایج CFA مدل 6 عاملی را تایید نمود. به نظر می رسد مدل 6 عاملی (1-6-17) ساختار با

کفایت تر از سازه هوش هیجانی بدست می‌دهد. در مدل 6 عاملی گویه های قرار گرفته در هر عامل به لحاظ محتوایی همبستگی بیشتری دارند. اگرچه اشتراک زیادی در عامل های مدل 6 عاملی و 5 عاملی وجود دارد ولی مدل 6 عاملی انطباق بیشتری با داده ها دارد.

؛ همچنین بر اساس نظر بار- آن عامل های استخراج شده متعامد هستند ولی هم در مدل پالمر (2003) و هم بر اساس یافته های این پژوهش برخی عامل های «سیاهه هوش بهر هیجانی» متعامد نیستند بلکه با هم همبستگی متقابل دارند. بنابراین نظریه بار- آن در مورد استقلال عامل ها مورد تایید قرار نگرفت. وجه مشترک دو مدل «عامل عمومی» است. نکته جالب آنکه بار- آن با در نظر گرفتن عامل عمومی مرتبه دوم، 5 عامل را به صورت متعامد در نظر گرفته است. در مجموع یافته ها نشان می‌دهد هوش هیجانی دارای ساختار 1-6-17 است و شامل 17 مولفه است که در 6 عامل آشیان می‌شوند و 6 عامل نیز «عامل عمومی» را تبیین می‌کنند. 6 عامل مرتبه اول به صورت مثبت و مستقیم در یک عامل عمومی بارگذاری می‌شوند. این نتایج با یافته های حاصل از پژوهش شجاع حیدری (1388)، پالمر و همکاران (2003) همسو است.

؛ یافته‌ها نشان داد 6 عامل استخراج شده ارتباط مثبت و معنی دار با نمره کیفیت زندگی و سلامت روانشناختی دارد و سیاهه بر اساس مدل 6 عاملی می‌تواند واریانس های این دو متغیر را تبیین نماید. این نتایج نشان می‌دهد که سیاهه هوش بهر هیجانی با مدل 6 عاملی از روایی همگرا برخوردار است.

؛ در مجموع یافته های پژوهش ساختار 1-6-17 عاملی را برای هوش هیجانی چند وجهی تایید نمود. پیشنهاد می‌شود رابطه نمرات این سیاهه با نمرات حاصل از سنجه‌های مبتنی بر توانایی هوش هیجانی بررسی شود و رشد و افول آن در مراحل تحول انسان بررسی گردد. همچنین با توجه به گستردگی حجم نمونه بهتر است ساختار 1-6-17 عاملی این ابزار در ایران مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به اینکه جامعه پژوهش دانشجو بوده اند باید در تعمیم و کاربری یافته‌ها در سایر جوامع احتیاط نمود.

؛ ؛ ؛

یادداشت‌ها

1- Trait Meta-Mood Scale (TMMS)	2 - emotional self awareness
3 - assertiveness	4 - self regard
5 - self actualization	6 - independence
7 - empathy	8 - social responsibility
9 - interpersonal relationship	10 - reality testing
11 - flexibility	12 - problem solving
13 - stress tolerance	14 - impulse control
15 - optimism	16 - happiness
17- Emotonal Quatient Inventory	18 - Kirkcaldy
19- Psychological Well-Being Questionnaire	
20 -Rif	
21- Satisfaction with Life Scale (SWLS)	

منابع

- بیانی، علی اصغر (1388). بررسی روایی و پایایی نسخه فارسی مقیاس هوش هیجانی در دانشجویان. *اصول بهداشت روانی*. 43(3)، 205-212.
- بیانی، علی اصغر؛ کوچکی، عاشور؛ گودرزی، حسینه. (1387). بررسی روایی و پایایی مقیاس رضایت از زندگی. *مجله روانشناسان ایرانی*، 3(11)، 256-265.
- حکیم جوادی، منصور؛ اژه ای، جواد. (1383). بررسی رابطه کیفیت دلبستگی و هوش هیجانی در دانش آموزان تیزهوش و عادی. *مجله روانشناسی*، 2(30)، 172-185.
- شجاع حیدری، مریم. (1388). بررسی رابطه ساختاری هوش هیجانی و راهبردهای انگیزشی برای یادگیری با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه اصفهان. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی. دانشگاه اصفهان.
- یاریاری، فریدون؛ مرادی، علیرضا؛ یحیی زاده، سلیمان. (1386). رابطه هوش هیجانی و منبع کنترل با سلامت روان شناختی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران. *فصلنامه مطالعات روان شناختی*. 3(1)، 21-40.
- Austin, E. J., Saklofske, D. H., Huang, S. H. S., & McKenney, D. (2004). Measurement of trait emotional intelligence: Testing and cross-validating a modified version of Schutte et al.'s (1998) measure. *Personality and Individual Differences*, 36, 555-562.
- Bar-On, R. (1997). *Development of the Bar-On EQ-I: A measure of emotional and social intelligence*. Paper presented at the 105th Annual Convention of the American Psychological Association, Chicago, USA.
- Bar-On, R. (2000). Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. In R. Bar-On, & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 363-388). San Francisco: Jossey-Bass.
- Bar-On, R. (2004). The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQI): Rational, description, and summary of psychometric results. *In Gender*, 115-145.
- Besharat, M. A. (2007). Psychometric properties of Farsi version of the Emotional Intelligence Scale-41 (FEIS-41). *Personality and Individual Differences*, 43, 991-1000.

- Blais, M. R., Vallerand, R. J., Pelletier, L.G., & Briere, N. M. (1998) French Satisfaction with Life Scale. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 21(2). 710-723.
- Diener, E., Emmons, R. A., & Larsen, R. J. (1998). French version of the Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(5), 1105-17.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Hemmati, T., Mills, J. F., & Kroner, D. J., (2004). The validity of the Bar-On Emotional Intelligence Quotient in an offender population. *Personality and Individual Differences*, 37(4), 695-706.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
- Marin, G., Sabogal, F., Marin, B., Otero-Sabogal, R., & Perex-Stable, E. (1987). The development of a Short Acculturation Scale for Hispanics. *Hispanic Journal of Behavioural Sciences*, 9,183-205.
- Mayer, J., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2000). Selecting a measure of emotional intelligence: The case for ability scales. In R. Bar-On, & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 320-342). San Francisco: Jossey-Bass.
- Mayer, J., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2000). Selecting a measure of emotional intelligence: the case for ability scales. In R. Bar-On, & J.D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 320-342). San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso (2000). Models of emotional intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of intelligence* (pp. 396-420). New York: Cambridge.
- McCrae, R. R. (2000). Emotional intelligence from the perspective of the five-factor model of personality. In R. Bar-On, & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 263-276). San Francisco: Jossey-Bass.
- Palmer, B. R., Gignac, G., Manocha, R., & Stough, C. (2005). A psychometric evaluation of the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test Version 2.0. *Intelligence*, 33, 285-305.
- Palmer, B. R., Manocha, R., Gignac, G., & Stough, C. (2003). Examining the factor structure of the Bar-On Emotional Quotient Inventory with an Australian general population sample. *Personality and Individual Differences*, 33(5), 1191-1210.
- Palmer, B., Donaldson, C., & Stough, C. (2002). Emotional intelligence and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 33, 1091-1100.
- Petrides, K., & Furnham, A. (2000). On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29, 313-320.
- Salovey, P., Mayer, J., Goldman, S., Turvey, C., & Palfai, T. (1995). Emotional attention, clarity and repair: Exploring emotional intelligence using the Trait Meta-Mood Scale. In J. W.

- Pennebaker (Ed.), *Emotion, disclosure, and health* (pp. 125–154). Washington,DC: American Psychological Association.
- Salovey,P.,& Mayer,J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9,185–211.
- VanRoy, D. L., Alsono, A., & Wisewesvaran. C. (2005). Group differences in emotional intelligence test scores: Theoretical and practical implications. *Personality and Individual Differences*, 25, 167-177.
- Zahed-Babelan, A., Moenikia, M., (2010). The role of emotional intelligence in predicting students' academic achievement in distance education system. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1154-1157.

i i i

Archive of SID